

## บทส่งท้าย

สุดท้ายนี้หากเราตั้งใจใฝ่ใจ เห็นคุณค่า และให้ความสำคัญในวัฒนธรรมของตนเองไม่ยกย่องและชื่นชมในวัฒนธรรมของผู้อื่นมากเกินไป ถ้าเป็นเช่นนี้กระแสโลกาภิวัตน์ก็ไม่สามารถทำลายฐานรากเดิมของวัฒนธรรมชุมชนเราได้ วัฒนธรรมในทุกพื้นที่ทุกสังคมบนโลกนี้ยังต้องรักษาความหลากหลายทางด้านวัฒนธรรมให้คงไว้ ไม่ใช่มีวัฒนธรรมที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันทั่วโลก เพราะสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ทั่วโลกไม่เหมือนกัน การมีวัฒนธรรมที่หลากหลาย เป็นการสร้างทางเลือกแก่สมาชิกในชุมชนนั้นๆ ได้อีกทาง ในขณะที่เดียวกันโลกาภิวัตน์อาจจะช่วยเผยแพร่และส่งเสริมธำรงวัฒนธรรมของชุมชนนั้น ๆ ให้เข้มแข็งยิ่งขึ้น

### เอกสารอ้างอิง

- วิเชียร ภัทการ. (2552) การเปลี่ยนแปลงทางสังคม. สืบค้นเมื่อ 30 ตุลาคม 2552 จาก [www.Google.com](http://www.Google.com)
- สุจิตต์ วงษ์เทศ. อปท กับวัฒนธรรมชุมชน สืบค้นประวัติศาสตร์ท้องถิ่น. มติชนสุดสัปดาห์ 12 มิถุนายน 2552
- ชมรวิรัช นาคทรัพย์. (2552) ครอบงำทางวัฒนธรรม. สืบค้นเมื่อ 27 ตุลาคม 2552 จาก [www.Google.com](http://www.Google.com)
- ชานันท์ กาญจนพันธุ์. (2544) วิธีคิดเชิงซ้อนในการวิจัยชุมชนพลวัตและศักยภาพของชุมชนในการพัฒนา. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

## ดนตรีประกอบเรือพระ จังหวัดนครศรีธรรมราช

ผศ.วิรัตน์ เลียงสมบูรณ์

เมื่อพูดถึงคำว่า "เรือพระ" หลายคนคงจะนึกไม่ออกว่าคืออะไร แต่หลายคนที่เคยได้มาท่ามกลางวัฒนธรรมที่อบอวลไปด้วยกลิ่นอายของพุทธศาสนา โดยเฉพาะในเมืองที่เก่าแก่ มีความเป็นมาทางประวัติศาสตร์อย่างยาวนานอย่างเช่นจังหวัดนครศรีธรรมราช ก็คงจะพอนึกภาพออกได้บ้างว่า เรือพระ คืออะไร และมีความผูกพันเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตอย่างไร ในฐานะที่ผู้เขียนได้ใช้ชีวิตอยู่ที่จังหวัดนครศรีธรรมราชมานานหลายสิบปี และได้มีโอกาสเห็นประเพณีนี้อย่างใกล้ชิด จึงมีความประสงค์จะแบ่งปันความรู้เกี่ยวกับดนตรีเรือพระ รวมถึงประเพณีที่เกี่ยวข้องด้วย

ดนตรีเรือพระ เป็นกิจกรรมขั้นตอนหนึ่งในประเพณีชักพระ หรือลากพระของชาวจังหวัดนครศรีธรรมราช ซึ่งจัดในช่วงวันออกพรรษา คือ แรม 1 ค่ำ เดือน 11 ประเพณีนี้มีการสืบทอดมาแต่โบราณดังที่ปรากฏหลักฐานจากจดหมายเหตุของภิกษุจีนชื่อ อี้จิง (หงี้จิง) ซึ่งจารึกผ่านนครศรีธรรมราชไปอินเดียเมื่อ พ.ศ. 1272 ว่ามีคนแห่แห่นพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์องค์หนึ่งออกจากวัด โดยประดิษฐานบนรถ แวดล้อมด้วยพระสงฆ์และฆราวาสหมู่ใหญ่ มีการตีกลองและบรรเลงดนตรีต่าง ๆ รวมทั้งมีการถวายของหอม ดอกไม้และเทียนชนิดต่าง ๆ ที่ทอแสงในกลางแดด นอกจากนี้ยังพบหลักฐานซึ่งเป็นภาพวาดประเพณีชักพระของเจมส์ โลว์ เมื่อ พ.ศ. 2367 ด้วย



ภาพประเพณีชักพระของชาวปักษ์ใต้จากสมุดภาพเจมส์ โลว์ พ.ศ. 2367 สมบัติของหอสมุดแห่งชาติอังกฤษ (ที่มา : ภูธร ภูมะธน, พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ นครศรีธรรมราช)

## ความเป็นมาของประเพณีลากพระ

ประเพณีลากพระ บางครั้งเรียกว่า ประเพณีชักพระ หรือ ประเพณีแห่พระ เป็นประเพณีที่มีในจังหวัดนครราชสีมาและหลายจังหวัดของภาคใต้สืบทอดกันมา ตั้งแต่โบราณ สันนิษฐานว่าประเพณีลากพระเกิดขึ้นในประเทศอินเดียตามลัทธิ ศาสนาพราหมณ์ ที่นิยมนำเทวรูปออกมาแห่ในโอกาสต่าง ๆ เช่น การแห่เทวรูปพระ อิศวร การแห่เทวรูปพระนารายณ์ เป็นต้น ต่อมาชาวพุทธจึงได้ดัดแปลงให้คล้องกับ คัมภีร์ทางพุทธศาสนา มีเรื่องเล่าว่า เมื่อพระพุทธองค์ทรงกระทำปาฏิหาริย์ปราบ เที่ยรถีย์ ณ ป่ามะม่วง กรุงสาวัตถี เสร็จสิ้นก็เป็นฤดูพรรษาพอดี จึงทรงตัดสินพระทัย เสด็จไปจำพรรษา ณ ดาวดึงส์ ด้วยมีพระประสงค์จะแสดงธรรมโปรดพระพุทธมารดา ซึ่งขณะนั้นทรงจุติเป็นพระมหามายาเทพ สถิตอยู่ ณ ดุสิตเทพพิภพ ตลอดพรรษา พระพุทธองค์ทรงประกาศพระคุณของมารดาแก่เทวดาและแสดงพระอภิธรรม โปรดพระพุทธมารดา 7 คัมภีร์ จนพระมหามายาเทพและเทพดาในเทวสมาคมบรรลุ โสตาบันนหมด

ครั้นถึงวันขึ้น 15 ค่ำเดือน 11 อันเป็นวันสุดท้ายของการออกพรรษา พระพุทธองค์มีพระประสงค์ที่จะเสด็จกลับมนุษยโลก เมื่อเสด็จมาถึงประตูนครสังกัสสะ ในเขาดูของวันแรม 1 ค่ำ เดือน 11 อันเป็นวันออกพรรษา พุทธบริษัทที่เตรียมการรอ รับเสด็จมีมาก จนไม่สามารถเข้าไปถวายภัตตาหารถึงพระพุทธองค์ได้ทั่วทุกคน จึงเอากัปปดาหารหอบไปไม่ส่งต่อ ๆ กัน บางคนที่อยู่ไกลจะส่งก็ไม่ทันใจ จึงใช้วิธีหอบภัตตาหาร แล้วโยนบ้าง จึงเป็นเหตุให้เกิดประเพณี ห่อต้ม หรือ ห่อปัด นำไปทำบุญที่วัดในวัน ลากพระสืบมา เพื่อเป็นการแสดงถึงความปีติยินดีที่พระพุทธองค์เสด็จกลับจาก ดาวดึงส์ ชาวเมืองจึงอัญเชิญพระพุทธองค์ขึ้นประทับบนบุษบกที่เตรียมไว้แล้วแห่แหน ไปยังที่ประทับ จึงถือเอาเหตุการณ์ตอนนั้นมาเป็นประเพณีลากพระหรือชักพระ มาจนถึงปัจจุบัน

ประเพณีลากพระของจังหวัดนครราชสีมาอยู่ 2 ประเภท คือลากพระบก กับลากพระน้ำ การลากพระบก เป็นการอัญเชิญพระพุทธรูปขึ้นประดิษฐานบนบุษบก แล้วแห่แหนโดยการลากไปตามท้องถนน ส่วนวัดที่อยู่ใกล้แม่น้ำก็จะอัญเชิญพระพุทธรูป ขึ้นประดิษฐานบนบุษบกในเรือ แล้วแห่แหนโดยการลากไปทางน้ำ ส่วนจะเป็นการ ลากพระทางบกหรือทางน้ำนั้น สุดแล้วแต่ภูมิประเทศจะอำนวย

องค์ประกอบที่สำคัญในการลากพระ ได้แก่ ฐานเลื่อนและบุษบก ซึ่งมี

รายละเอียดที่น่าสนใจดังนี้

ฐานเลื่อน ในการทำฐานเลื่อนสำหรับลากพระทางบก บางแบบเป็นล้อเลื่อน บางแบบเป็นท่อนซุงสี่เหลี่ยมปาดหัวปาดท้ายสมมุติเป็นบันไดแก้ว ซึ่งเป็นทางเสด็จกลับ จากสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ของพระพุทธองค์ บางแบบเป็นท่อนซุงกลมแกะสลักเป็น พญานาคราช มีหัวหางและเกล็ดบริบูรณ์ ลงรักปิดทองและประดับแก้วสีอย่างวิจิตร บางแบบทำหัวงอนท้ายงอนเป็นรูปเรือ ที่บางท้องถิ่นเรียก "เรือพระ" เพื่อให้ฟังแปลกหู ออกไป



ภาพตัวอย่างฐานเลื่อน

บุษบก หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า พนมพระ ตั้งอยู่บนฐานเลื่อน ส่วนมากจะ ทำเป็นรูปสี่เหลี่ยมสูงและกว้างใหญ่ ตอนบนบุษบกด้านเรียบ รอบนอกกันเป็นกำแพง แก้วปักอภิขุมขุมสาย บังสุริย์ บังแทรก พัดโบก และจามรเครื่องสูงครบครัน สลักลาย ลงรักปิดทองอย่างสวยงาม เปิดเป็นช่องด้านหน้าหลังไว้เป็นทางขึ้นลงบนบุษบก นอกจากจะตั้งเรือนยอดหรือศาลาจัตุรมุขตรงกลางสำหรับประดิษฐานพระพุทธรูป แล้วยังมีกรตกแต่งด้วยผ้า幔 ธงทิพหลากสี และผลหมากพร้าวไม้ ต่าง ๆ นอกจากนี้ ต้องให้มีที่ว่างสำหรับวางภาชนะขนาดใหญ่สำหรับรับต้ม (อาหารชนิดหนึ่งทำด้วย ข้าวเหนียวน้ำกะทิ และเกลือ มี 2 แบบ คือ ต้มลูกโยน ห่อด้วยยอดใบกะพ้อพับเป็นรูป สามเหลี่ยมสอดขัดกันโดยไม่ต้องใช้เชือกมัด และต้มลูกปัด หรือต้มปัด ห่อด้วยยอด ใบจากโดยพับเป็นแท่งกลมยาว มัดด้วยใยเปลือกไม้ เช่น เปลือกคล้า เป็นเปลาะ ๆ ที่เรียกต้มลูกปัดก็เพื่อถวายพระโดยใช้ฎกร้อยให้กระดุงกระดิง ปิดไปปิดมาเหมือนพวง ลูกปัด เป็นเครื่องประดับพนมพระไปในตัวด้วย) ซึ่งจะมีผู้ศรัทธาใส่ถวายเป็นจำนวนมาก ตลอดทางที่จะลากพนมพระผ่านไป รวมทั้งต้องมีที่สำหรับตั้งเครื่องประโคม คนประโคม

และพระสงฆ์ผู้ควบคุมพนมพระนั่งด้วย

สำหรับบุษบกที่ใช้ลากทางน้ำนั้น มักจะทำเป็นถาวรวัตถุไว้เพียงเรือนยอดหรือศาลาจตุรมุขและเครื่องสูง เมื่อถึงเทศกาลก็จัดเรือเล็กขนานกันสองถึงสามลำ หรือใช้เรือใหญ่ลำเดียวตกแต่งเป็นฐานบุษบกขึ้นตั้งเรือนยอดหรือศาลาจตุรมุข ต่อจากนั้นก็ประดับประดาแบบเดียวกับบุษบกพนมพระทางบก



ตัวอย่างพนมพระแบบต่าง ๆ

มาถึงยุคปัจจุบัน บุษบกพนมพระที่ทำกันอย่างวิจิตรบรรจงและมีศิลปะสวยงามที่ใช้ สืบกันมาเป็นเวลานานนั้น ชำรุดทุดโทรมจนต้องเก็บเป็นของเก่ากันได้แทบทุกวัดแล้ว ในตัวเมืองนครศรีธรรมราชยังพอจะเห็นบุษบกพนมพระโบราณได้จาก วัดหน้าพระบรมธาตุ วัดท่าวัดโคตรและวัดสวนหลวงเท่านั้น นอกนั้นล้วนเป็นของประดิษฐ์ขึ้นใหม่ เช่นใช้เกวียนตกแต่งพอเป็นรูปเป็นร่าง เพื่อขอไปทีเฉพาะหน้าเทศกาลหนึ่ง ๆ หรือตกแต่งพนมพระบนรถยนต์ หรือเรือยนต์ ให้เคลื่อนที่ไปได้เองโดยไม่ต้องลากให้เหนื่อยก็มีเครื่องดนตรีประกอบเรือพระ

จากการเก็บข้อมูลของผู้เขียนในงานประเพณีลากพระของจังหวัดนครศรีธรรมราชเมื่อ พ.ศ.2550 พบว่า ส่วนใหญ่มีเครื่องดนตรีอยู่ 3 ชิ้น คือ โพน ปิด และระฆัง มีวัดเพียง 1 แห่ง ที่ใช้ฆ้องโหม่งเพิ่มเข้ามา นอกจากนี้ยังวัด 2 วัดที่ใช้ฆ้องโหม่งแทนระฆัง และวัดอีกแห่งหนึ่งใช้เครื่องดนตรีสากล ได้แก่ กลองชุด กีตาร์คอวี๊ด และกีตาร์เบส แทนเครื่องดนตรีพื้นบ้านรายละเอียดของเครื่องดนตรีทั้ง 3 ชิ้น มีดังนี้



### 1. โพน

เป็นกลองซึ่งด้วยหนัง 2 หน้า มีลักษณะคล้ายกลองทัดหรือกลองเพลของภาคกลาง กลองมีขนาดใหญ่ ตัวกลองทำด้วยไม้ ซึ่งด้วยหนัง ย่ำด้วยหมุดเพื่อให้หนัง



### 2. ปิด หรือโพนปิด

มีลักษณะคล้ายตะโพนของภาคกลาง ตัวกลองทำด้วยไม้ ซึ่งด้วยหนัง มีขาตั้งรองเป็นฐาน ตีด้วยมือทั้งสองข้าง วิธีการตีมีการนั่งตีด้วยมือโดยมีตัวกลอง



### 3. ระฆัง

เป็นแผ่นเหล็กหนา แหว่งด้วยเหล็ก ตีด้วยเหล็กเส้นยาว บางวัดเป็นท่อนเหล็กก็มี

รูปแบบการบรรเลงดนตรีเรือพระ แบ่งออกเป็น 2 แบบ คือ

1. ตีระโคมก่อนลากพระ เป็นการตีระโคมโดยนำเครื่องดนตรีไว้บนศาลาหรือสถานที่ใกล้กับเรือพระที่นำมาตกแต่ง ตีระโคมบอกกล่าวเพื่อให้ชาวบ้านได้รู้ว่าช่วงนี้เป็นช่วงวันลากพระชาวบ้านที่อยู่ใกล้ ๆ ก็จะมาช่วยกันมาตกแต่งเรือพระบ้าง มาทำบุญ ฟังเทศน์บ้าง เรียกว่า การคุมพระ



2. ตีระโคมบนเรือพระ เป็นการนำเครื่องดนตรีประดับไว้ด้านหลังบุษบก เพื่อตีระโคมในขณะที่ลากพระไปตามท้องถนนหรือในน้ำ เมื่อชาวบ้านได้ยินเสียงกลองก็ออกมาลากพระโดยมีความเชื่อว่าจะได้บุญ บางคนก็ลากไปจนถึงจุดที่กำหนด ซึ่งอาจจะเป็นโรงเรียนหรือสถานที่ใดสถานที่หนึ่ง บางคนก็ลากเป็นช่วง ๆ โดยรอเรือพระจากวัดต่าง ๆ ที่ผ่านมาเพื่อจะลากให้ได้หลายวัด เชื่อว่าจะได้บุญมาก จนถึงเช้าตรู่ของวันรุ่งขึ้น ซึ่งจะเป็นวันลากพระกลับวัดก็จะตีระโคมตลอดทางจนถึงวัด



ภาพการตีระโคมก่อนลากพระ

คุณค่าของคนตรีเรือพระ คนตรีเรือพระ เป็นดนตรีพื้นบ้านที่มีความเรียบง่าย มีวัตถุประสงค์ชัดเจนในการสื่อสารให้ประชาชนทั่วไปได้ทราบว่าในช่วงวันเวลาใดจะเกิดอะไรขึ้นบ้าง ดังจะเห็นจากบทบาทในการตีระโคมก่อนการลากพระเพื่อสื่อสารให้ชาวบ้านทราบว่าจะมีการทำบุญ รวมทั้งเป็นการเชิญชวนให้ชาวบ้านมาร่วมกันตกแต่งเรือพระ หรือการเตรียมการทำบุญต่าง ๆ ส่วนการตีระโคมในระหว่างการลากพระนั้น ชาวบ้านมีความเชื่อว่าเมื่อได้มาตีกลองจะได้บุญ นอกจากนี้เสียงดนตรีที่ระโคมเป็นสัญญาณให้รู้ว่ากำลังจะมีเรือพระผ่านมา ช่วยทำให้บรรยากาศในการลากพระเป็นไปด้วยความสนุกสนาน เพราะจะมีการลากพระช้า หรือเร็วไปตามเสียงกลองด้วย รวมทั้งในบางครั้งก็จะมีการขับร้องด้วยก็ได้

อย่างไรก็ตาม มีข้อสังเกตว่า แม้โดยทั่วไปดนตรีที่ใช้ในการระโคมในประเพณีลากพระ ยังคงเป็นคนตรีพื้นบ้าน และแม้เครื่องดนตรีบางชิ้นที่เคยเห็นจากภาพถ่ายของเจมส์โลว์ เมื่อ พ.ศ. 2367 คือ ปี ไม่ปรากฏในการระโคมดนตรีในประเพณีลากพระในปัจจุบันก็ตาม ประเด็นที่น่าคิดเป็นอย่างมากก็คือ การนำเครื่องดนตรีสากลเข้ามาแทนดนตรีพื้นบ้าน ซึ่งหากในอนาคตวัดต่าง ๆ ที่มีการลากพระนำมาใช้กันมากขึ้น แม้ผู้เขียนจะเข้าใจว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงที่เป็นธรรมดาในปัจจุบัน แต่เมื่อวันนั้นมาถึงก็อดที่จะคิดไม่ได้ว่า ถึงจะยังคงมีเสียงดนตรีระโคม แต่ก็คงจะไร้ซึ่งจิตวิญญาณแห่งความเป็นคนปักษ์ใต้ ซึ่งหนทางที่จะเป็นไปเช่นนั้น มีความเป็นไปได้สูงยิ่ง หากผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายยังไม่ตระหนักและเร่งหาทางแก้ไขป้องกันอย่างจริงจัง

#### เอกสารอ้างอิง

- ดิเสก พรตตะเสน. (2527). ประเพณีของจังหวัดนครศรีธรรมราช. กรุงเทพฯ : กรุงเทพมหานครพิมพ์.
- ปรีชา นูนสุร. (2527). ประเพณีพื้นบ้าน ตำบลนาสาร อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช. ศูนย์วัฒนธรรมภาคใต้ วิทยาลัยครูนครศรีธรรมราช.
- วิเชียร ณ นคร และคณะ. (2521). นครศรีธรรมราช. กรุงเทพฯ : อักษรสัมพันธ์.
- วิเชียร ณ นคร และคณะ. (2528). ประเพณีสำคัญของชาวนครศรีธรรมราช. กรุงเทพฯ : กรุงเทพมหานครพิมพ์.
- พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ นครศรีธรรมราช. (2548). นิทรรศการพิเศษเรื่อง สักดิ์ศรี นครศรี. (แผ่นพับ). นครศรีธรรมราช : ภูธร ภูมะธน.